

(Bibliography) หรือหนังสืออ้างอิง (Reference books) และถ้าเป็นไปได้ครูผู้สอนอาจจัดเตรียมหลักฐานหรือเอกสารเพื่อประกอบการเรียนและค้นคว้าโดยรวบรวมไว้ในห้องสมุดหรือมุมหนังสือภายในห้องเรียน ก็จะเกิดความสะดวกและเป็นการสนองตอบความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) ของผู้เรียน ให้สามารถดำเนินการรวบรวมและคัดเลือกเอกสารหลักฐานที่มีคุณค่าตรงกับปัญหาหรือข้อสมมติฐาน ได้ทันทียกยิ่ง ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะขาดเสียมิได้ก็คือจะต้องมีการจำแนก (Classification) ประเภทของหลักฐานออกเป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources)หลักฐานชั้นที่สอง(Secondary Sources)และหลักฐานชั้นที่สาม(Tertiary Sources) ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้โดยคำนึงถึงลำดับความเชื่อถือได้ (Reliability) ของหลักฐานเป็นเกณฑ์

3. ขนวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูล (Data Analysis & Evaluation)

ในขั้นนี้ผู้สอนจะต้องให้คำแนะนำและสาธิตวิธีการวิเคราะห์และการประเมินคุณค่าข้อมูลโดยอาศัยหลักการสำคัญ "Criticism" ซึ่งแยกเป็น 2 ชั้น คือ

3.1 การประเมินคุณค่าภายนอก(External Criticism)ได้แก่การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อตรวจหาข้อบกพร่องผิดพลาดของหลักฐานที่ไม่ใช่หลักฐานชั้นต้น การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เขียนว่ามี Credity ไฉน ? การสำรวจคุณค่าจากข้อเสนอใน Book Reviews การพิจารณาเฉพาะส่วนที่เป็นบทคัดย่อ (Abstracts) บทนำ, บทสรุป และสารบัญ เรื่อง จะช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้วิเคราะห์สามารถเข้าใจเนื้อหาทั้งหมด (ซึ่งอาจมี 4-5000 หน้า) อย่างคร่าว ๆ ได้

3.2 การประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) หมายถึงการที่ผู้วิเคราะห์พยายามใช้ความเฉลียวฉลาดสามารถและความรอบรู้ค้นหาความมีเหตุผล(Rationality)ความคงเส้นคงวา (Consistency) ความเป็นจริง (Reality) และที่สำคัญก็คือสิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์ของหลักฐาน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียง ถูกต้อง และตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

4. ขนตีความและสังเคราะห์ (Data Interpretation and Synthesis)

เป็นขั้นที่นำหลักฐานที่ผ่านการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าแล้วมาตีความและสังเคราะห์เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์(Concepts) เป็นเรื่อง ๆ ซึ่งจะกระทำได้โดยการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบาย วิพากษ์วิจารณ์และแสดงความคิดเห็นประกอบแล้วจึงดำเนินการสรุปผสมผสานและสังเคราะห์เข้าด้วยกันกลายเป็น Concept ของการเรียนรู้

5. ขนนำเสนอข้อมูล (Presentation)

เป็นขั้นของการนำเสนอความรู้และแนวความคิดที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วต่อผู้ออกกระทำได้โดย การบรรยาย การอภิปราย การสัมมนา การเขียนบทความ การทำรายงาน (Working paper) และอื่น ๆ ซึ่งความสำคัญอยู่ที่ตรงที่นำเสนอจะต้องใช้ความสามารถในการร่างโครงเรื่องแนวการเขียนอย่างรัดกุม เพื่อให้น่าสนใจ มีคุณค่า มีความต่อเนื่อง และเร้าใจผู้อ่านหรือผู้ฟังให้ติดตามการนำเสนอ ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์ขั้นสุดท้ายครบตามกระบวนการ

และทั้งหมดจะกลายเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งถ้าผู้เรียนและผู้สอนได้มีการวางแผนและกระทำอย่างถูกต้องวิธีทุกขั้นตอน และครบตามกระบวนการ จักสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ และเป็นปัจจัยเร้าเราเรียนให้เปลี่ยนพฤติกรรมไปตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมได้

ตัวอย่างการสอนโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์

ในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ 2 (ม.ศ.3) วิชา ส. 321 ประวัติศาสตร์ไทย 1 เรื่องประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี ตอนที่พระยาตากสิน ซึ่งเข้ามาช่วยราชการ ณ กรุงศรีอยุธยา ได้ตัดสินใจหนีออกจากกรุงศรีอยุธยา ด้วยเหตุผลที่ว่า “ชนสู้รบพม่าต่อไปคงไร้ประโยชน์ พระนครศรีอยุธยาคงไม่พ้นเสียแก่พม่า เพราะความอ่อนแอของผู้บัญชาการ” และถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้ข้อเท็จจริงแต่เพียงว่า “พระยาตากรวมสมัครพรรคพวกได้ประมาณ 500 คนในเกียนยี่ ชม 4 ค่ำ พ.ศ. 2309 เวลาค่ำยกออกจากค่ายวัดพิชัยที่แหกค่ายพม่าไปทางทิศตะวันออกมีข้าราชการที่ออกไปด้วยคือ พระเชียงใหม่ พระพรหมเสนา หลวงพิชัยอาสา หลวงราชเสน่หาและขุนอภัยภักดี เป็นต้น พม่าไล่ติดตามไปทันที่บ้านโพธิ์สังหาร เกิดรบพุ่งกับพม่าล้มตายแตกพ่ายไป พระยาตากจึงไปหยุดตั้งค่ายพักที่บ้านพรานนก แขวงเมืองนครนายก ใต้รบกับกองทัพพม่าอีกหลายครั้งได้ชัยชนะ และมีคนไทยที่หลบหนีพม่าเมื่อได้ทราบข่าวพระยาตากสิน ได้ชัยชนะต่อพม่าพากันเข้ามาช่วยเป็นอันมาก พระยาตากจึงเดินทางต่อไปยังสระบุรี ปราจีนบุรี ชลบุรี ระยอง ไปตั้งตัวได้สำเร็จที่จันทบุรี” ก็จักไม่เกิดประโยชน์เป็นความรู้อะไรมากไปกว่าให้ผู้เรียนได้จำเรื่องราวการเดินทางของพระยาตากสินในช่วงหนึ่งไ้เท่านั้น แต่ถ้าเป็นการเรียนการสอนประวัติศาสตร์แบบมุ่งพัฒนาความคิดและสติปัญญา คือการจักกระบวนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มีความเข้าใจและเกิด Concept เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตอนนี้อย่างแท้จริงแล้วผู้สอนควรจะเร้าความสนใจของผู้เรียนด้วยการตั้งคำถามที่จะนำไปสู่การอภิปราย เพราะผู้เรียนได้เกิดข้อสงสัย (Wondering Why?) ในข้อเท็จจริงขั้นแล้ว คำถามเหล่านี้ได้แก่

1. ถ้านักเรียนเป็นพระยาตากจะนำสมัครพรรคพวกมุ่งไปจันทบุรีไหม? (คำตอบของนักเรียนอาจจะมีทั้งไปและไม่ไป)

2. นักเรียนเห็นว่าพระยาตากควรจะไปตั้งตัวที่จันทบุรีหรือไม่? (คำตอบจะต้องเป็นไปในลักษณะเห็นควรไป และไม่ควรไป)

3. นักเรียนคิดว่าจันทบุรีอยู่ไกลเกินไป (ประมาณ 400 กิโลเมตรจากพระนครศรีอยุธยา) ที่พระยาตากสินจะไปตั้งฐานทัพหรือไม่? ซึ่งจะมีผู้อภิปรายในตอนนั้นว่าไปจันทบุรีเพื่อให้พ้นการติดตามของพม่า คำตอบก็คือไม่น่าจะเป็นไปได้เพราะจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เราพบว่าพม่าเลิกติดตามพระยาตาก ตั้งแต่รบแพ้ที่ดงคริมาโพธิ์ เขตจังหวัดปราจีนบุรีแล้ว

จากการเกิดข้อสงสัยและมีการอภิปรายอย่างกว้างขวางของผู้เรียนผู้สอนอาจนำเข้าสู่การเรียนโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ตามลำดับขั้น ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหาหรือข้อสมมติฐาน เป็นขั้นที่ผู้สอนจะต้องฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดกำหนดปัญหาจากแนวทางอภิปรายของนักเรียน เช่น

ปัญหาข้อที่ 1 พระยาตากสินเดินทางมุ่งไปจันทบุรีทำไม?

อภิปราย อันที่จริงแล้วในฐานะที่พระยาตากเป็นเจ้าเมืองตากหรือตำแหน่งใหม่คือพระยาวชิรปราการ เจ้าเมืองกำแพงเพชร การรวบรวมกำลังเพื่อตั้งตัวเป็นใหญ่หรือเพื่อยกไปช่วยกรุงศรีอยุธยารบกับพม่า พระยาตากน่าจะไปที่ฐานทัพอยู่ที่เมืองตากหรือเมืองกำแพงเพชร หรืออย่างน้อยก็ควรจะไปชักชวนผู้คนจากเมืองทั้งสองแล้วไปตั้งฐานทัพทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพม่าไม่ได้เดินทัพผ่านเข้าไปสร้างความเสียหายแต่อย่างใดเลย หรือจะไปหยุดตั้งตัวที่ชลบุรี หรือระยอง ก็อาจจะทำการได้สะดวกรวดเร็ว สำหรับการจะยกไปช่วยกรุงศรีอยุธยา

ลำดับขั้นของการเรียนรู้ในขณะนี้ควรจะใช้ความคิด ความรู้ ประกอบการอภิปรายอย่างกว้างขวาง เมื่อผสมผสานกับความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) ซึ่งเป็นพฤติกรรมปกติอย่างหนึ่งของมนุษย์ย่อมจะนำไปสู่การกำหนดปัญหาที่ควรระวิเคราะห์เป็นข้อที่สองคือ

ปัญหาข้อที่ 2 จันทบุรีมีความสำคัญอย่างไร? หรือมีปัจจัยสำคัญอย่างไร? จึงมีส่วนผลักดันให้พระยาตากสิน ตั้งตัวได้สำเร็จภายในเวลาเพียง 7 เดือน และสามารถกู้อิสรภาพของชาติไทยได้สำเร็จ

อภิปราย ความน่าคิดอยู่ตรงที่ว่าพระยาตากสินเห็นความสำคัญของจันทบุรี และรู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์ เมื่อผสมผสานกับความสามารถของพระองค์ความสำเร็จก็เกิดขึ้น ดังนั้นผู้เรียนจะสามารถจะวิเคราะห์ “การเป็นผู้มีสายฟ้าไกล” ของพระเจ้าตากสินมหาราช ในฐานะที่เป็นมหาวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ผู้ประสบแล้วซึ่งความสำเร็จ (Achievement) ทั้งในขั้นวางแผน (Planning) และขั้นดำเนินการ (Practicing) ซึ่งถ้าผู้เรียนมีการค้นพบ (Discovery) ได้ ความเข้าใจอย่างกระจ่างชัดในข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ย่อมเป็น (Concept ในการเรียนรู้ ซึ่งจะยังสติปัญญาความเฉลียวฉลาดให้แก่ผู้เรียนและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งน่าจะเป็นความมุ่งหวังในลักษณะ จุดประสงค์ของการเรียนการสอนร่วมกัน ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนมากกว่าอย่างอื่น

ขั้น ๒
ขั้นที่ 2 การแสวงหาความรู้โดยการรวบรวมหลักฐาน (Data Collection) เป็นขั้นของการฝึกผู้เรียนให้รู้จักวิธีการค้นคว้าและรวบรวมหลักฐานและข้อมูลต่างๆ ซึ่งครูอาจ Grids บรรณานุกรม หรือจัดเตรียมหนังสือหรือเอกสารหลักฐานประกอบการเรียนไว้ในห้องสมุด ได้แก่

1. พงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ
2. พงศาวดารฉบับกรมพระปรมานุชิตชิโนรส
3. พงศาวดารฉบับบริติชมิวเซียม
4. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 39 เรื่องจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศสเข้ามาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา, กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น
5. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา
6. จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี
7. ข้อมูลประวัติศาสตร์ สมัยบางกอก (สมเด็จพระเจ้าตากสินกับท่านสังฆราชบาทหลวง, วันสำคัญของสมเด็จพระเจ้าตากสิน, อัจฉริยะของขุนหลวงตาก) ของศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช
8. ประวัติศาสตร์ไทย ของขุนวิทยาวุฒิ
9. ประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรี ของนายเฉลิม อยู่เวียงชัย
10. ประวัติศาสตร์การปกครองของไทย ของ วช. ประสงค์สิริ ฯลฯ

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูล (Data Analysis and Evaluation) เป็นขั้นของการตรวจหาข้อบกพร่องผิดพลาดของหลักฐานทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้เขียนและข้อเท็จจริง การใช้ความพยายามเพื่อค้นหาความมีเหตุผล (Rationality) ความคงเส้นคงวา (Consistency) ความเป็นจริง (Reality) และวัตถุประสงค์ (Objectivity) อันแท้จริงของหลักฐาน ซึ่งกระทำได้โดยวิธีการและขั้นตอนที่ไต่ถ่วงแล้วในก่อนหน้านี้ สำหรับหลักฐานประกอบบทเรียนดังได้หยิบยกมากล่าวไว้ในขั้นที่ 2 ส่วนใหญ่เป็น (Prima Sources) และส่วนที่เหลือเป็นผลงานของนักประวัติศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รับรอง ทั้งนี้จึงมีความเชื่อถือในข้อเท็จจริง

ขั้นที่ 4 การตีความและสังเคราะห์ข้อมูล (Data Interpretation and Synthesis) เป็นขั้นตอนที่สำคัญคือการนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่ผ่านการวิเคราะห์ในขั้นที่ 3 แล้ว มาพิจารณา อธิบาย วิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบ แล้วจึงดำเนินการสรุปผลสมมติฐานและสังเคราะห์ข้อเท็จจริงและแนวความคิดเข้าด้วยกันกลายเป็น Concept ของการเรียนรู้

จากหลักฐานดังกล่าวข้างต้นในขั้นนี้จะได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสำคัญของการไปตั้งฐานทัพที่จังหวัดบุรีรัมย์ของพระยาตากสินว่า “ความสำคัญของจังหวัดบุรีรัมย์อยู่ที่ตรงที่ว่าเป็นเมืองท่าที่สำคัญของไทยด้านตะวันออกซึ่งขณะนั้นมีการติดต่อกับชายระหว่างไทยกับต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศจีน ทินมเรือพ่อค้าจีนเป็นจำนวนมาก” เมื่อผสมผสานกับข้อเท็จจริงเบื้องต้นที่ว่า “พระยาตากสินเดิมชื่อสิน มีแม่ชื่อนางนกอโงยและพ่อชื่อนายไหของ ตำแหน่งนายอากรบ่อนเบี้ย” ย่อมทำให้ผู้เรียนรู้และเกิดความคิดว่าพระยาตากสินมีคุณสมบัติพิเศษกว่าผู้นำไทยกลุ่มอื่นๆ ในขณะนั้นเป็นบางประการ เช่นหนุ่มกว่า (อายุเพียง 34 ปี) และที่สำคัญคือ “เป็นคนไทยที่มีเชื้อสายคนจีนผสม เพราะมีพ่อเป็นคนจีน” ทั้งนี้ย่อมสามารถเข้ากันได้กับกลุ่มพ่อค้าจีนที่มากำทำการค้าขาย ณ เมืองท่าจังหวัดบุรีรัมย์ เพราะไทยปกติแล้ว คนจีนมีนิสัยรักพวกพ้องและชอบให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ยิ่งไปกว่านั้นก็คือพระยาตากสินมี “กองทัพอันเป็นปัจจัยแห่งอำนาจ (Power) อาจใช้สนับสนุน (Support) การเจรจาเพื่อขอ (ขิม) ความช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่างจากกลุ่มพ่อค้าจีน ซึ่งพระยาตากสิน โดยคุณลักษณะของผู้นำเห็นว่าเป็นไปได้มาล่วงหน้าเรียกว่าเป็น “Foresight” และในที่นี้ที่สุพรรณพระยาตากสินก็ได้ปัจจัยสำคัญดังกล่าวไปก็คือ

1. เรือพ่อค้า ตัดแปลงเป็นเรือรบ
2. ทหารพิณเงินทองของพ่อค้าใช้เป็นกำลังทางเศรษฐกิจในการจัดเตรียมในเรื่องเสบียงอาหาร และในการสร้างความพร้อมให้แก่กองทัพด้วยการติดอาวุธให้แก่เรือรบและกำลังทหาร
3. ตัวพ่อค้า (ขอยืม) ผูกมัดให้เป็นการเพื่อช่วยในการรบ
4. ใ้ความร่วมมือของพ่อค้า (ทั้งที่เต็มใจและไม่เต็มใจ) แต่เพื่อกระทำการให้สำเร็จตามแผนและความอยู่รอดร่วมกันทำให้เกิดแรงจูงใจและความจำเป็นที่จะต้องชักชวนสมัครพรรคพวก ทั้งที่เป็นพ่อค้าจีนและญาติมิตรเข้ามาร่วมผนึกกำลังสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพของพระยาตากสินในเวลาต่อมา

5. จันทบุรีเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ย่อมใช้เป็นเสบียงกองทัพได้เป็นอย่างดี

6. จันทบุรีเป็นแหล่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ห่างไกลและปลอดภัยจากการโจมตีของพม่า เวลาเพียง 7 เดือนจึงเป็นการเพียงพอสำหรับการวางแผนและดำเนินการสร้างฐานกำลังและกองทัพ อันเกรียงไกรให้กับพระยาตากสินพร้อมที่จะเคลื่อนทัพมายังธนบุรีหรืออยุธยาได้โดยสะดวก

7. แง่คิดอื่นๆ (ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนจะได้ร่วมกันใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณวิเคราะห์และตีความจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ผสมผสานกับการใช้ความรู้ ความคิด และสติปัญญาให้ ได้ข้อเท็จจริงเพื่อพัฒนาไปสู่การเกิดมโนทัศน์ในการเรียนการสอนเรื่องนี้เพิ่มขึ้น

ขั้น 5 การนำเสนอข้อมูล (Presentation) นับว่าเป็นขั้นที่ยากขั้นหนึ่งเพราะผู้เขียนต้องใช้ทั้งสติปัญญาความสามารถทางด้านความรู้ความคิดและการลำดับเนื้อหาให้น่าสนใจมีคุณค่า มีความสำคัญมีเหตุผลและชวนให้ติดตามศึกษา เพราะให้ข้อคิดใหม่ๆ

หนึ่ง การนำเสนอข้อมูลในชั้นเรียน ซึ่งได้แก่ การรายงาน การอภิปราย การวิจารณ์ และการสมมติหมายอย่างเป็นปัจจัยเสริมสร้างพฤติกรรมการเรียนรู้ให้บังเกิดแก่ผู้เรียน เพราะต้องผ่านกระบวนการต่างๆ ในขั้นเตรียมตัว ซึ่งได้แก่

1. การกำหนดแนวทางการนำเสนอ
2. กำหนดเนื้อหาและแนวความคิด
3. กำหนดวิธีและเทคนิค

4. การเตรียมอุปกรณ์หรือสื่อการนำเสนอ
5. การเตรียมบทสรุปและข้อเสนอแนะ
 ฯลฯ

ดังนั้นถ้าจะกล่าวโดยสรุปแล้วก็ต้องว่า การเรียนการสอนประวัติศาสตร์โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นวิธิต่างหนึ่งปัญญาที่สามารถพัฒนาความคิดส่งเสริมและปลูกฝังผู้เรียนให้เกิดปัญญาความรู้ ที่สำคัญคือ “การรู้วิธีการแสวงหาความรู้และวิธีการแก้ปัญหาเพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ” อันเป็นประสบการณ์สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น เฉลียวฉลาดสามารถยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้เรียนก็สามารถนำประสบการณ์ต่างๆ ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม ในเวลาหลังจากนั้นได้ด้วย

การสอนประวัติศาสตร์แก่นักเรียนวัยต่าง ๆ³

1. การสอนประวัติศาสตร์แก่นักเรียนต่ำกว่า 12 ปี ต้องถือหลักว่าควรจะสอนประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐานสำหรับเด็กที่จะออกจากโรงเรียนไป โดยสอนเรื่องราวความเป็นจริงใกล้ๆ ตัวเด็กก่อน เรื่องวีรบุรุษ บุคคลสำคัญและเรื่องสมัยโบราณบ้าง เช่น มนุษย์ดึกดำบรรพ์ ดังนั้นในชั้นประถมควรสอน

1. เรื่องใกล้ตัวหรืออดีตใกล้ตัว
2. ประวัติศาสตร์สมัยโบราณ หรือสมัยก่อนประวัติศาสตร์
3. เรื่องบุคคลสำคัญและวีรกรรม
4. สอนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเด็ก
5. เรื่องอื่นๆ ที่อาจแทรกเข้าไปได้

การสอน ถ้าทำเป็นหน่วยได้ก็ควรทำอย่างยิ่ง เพราะเด็กจะได้ประสบการณ์หลายชนิดหลายแบบ เช่น การวาดรูป ทำหุ่นจำลอง เขียนเรียงความ ฯลฯ ที่สำคัญก็คือครูต้องพยายามสร้างความเข้าใจในตัวเด็ก

การสอนเรื่องอดีตใกล้ตัว ประวัติท้องถิ่นและครอบครัว

เด็กอายุ 8 ขวบ มีจินตนาการไปในทางที่ว่าตนเป็นมนุษย์โบราณ เด็กจะได้เรียนรู้ความเป็นอยู่ของมนุษย์สมัยโบราณกับปัจจุบันเปรียบเทียบกัน

³ วิจิตร สีนศิริ, ผศ.ดร. เรื่องเดิม, หน้า 24-29

การสอนชีวประวัติ คือสอนประวัติบุคคลสำคัญ ๆ ในชั้นแรกก็เริ่มต้นด้วยเทพนิยายกรีก โรม อินเดียน จีน ฯลฯ ง่าย ๆ ก่อน เมื่อ 9-10 ขวบ จึงสอนเรื่องซับซ้อนได้ และควรจะเน้นเรื่องคุณธรรมของตัวละครให้มาก

การสอนเนื้อเรื่องจากชีวิตสังคม โดยพยายามให้รู้จักเปรียบเทียบสภาพความเป็นอยู่ในสมัยปัจจุบันกับสมัยโบราณ แต่ครูต้องทำเรื่องให้ง่ายต่อเด็กวัยนี้ ให้เห็นว่าความเจริญทางด้านวัตถุที่จำเป็นในสังคมเป็นมาอย่างไร

เด็กวัย 10-12 เจริญเร็วมีความอยากรู้อยากเห็นมาก สนใจเรื่องท่องเที่ยวผจญภัยร่วมมือในการวางแผนกิจกรรมได้มาก แต่ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีมาก การจัดแยกหมู่จึงต้องระมัดระวัง รวมทั้งการจัดหาวัสดุให้เหมาะกับเด็กแต่ละเพศ แต่ละวัย และความต้องการของเด็กกับให้สัมพันธ์กับประสบการณ์ที่มีความหมายต่อชีวิตประจำวันของเด็กให้มากที่สุด ให้เด็กได้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการวางรากฐานการเรียนรู้ประวัติศาสตร์อย่างมีแบบแผน การสอนประวัติศาสตร์สากลควรให้เด็กรู้สึกว่าการยอมรับของตนเองเป็นผลมาจากความพยายามของมนุษยสัมพันธ์ต่าง ๆ ร่วมมือกันสร้างขึ้น ประวัติศาสตร์ของแต่ละชาติก็สอนให้เชื่อมโยงกันตรงเหตุการณ์กัน เช่น สมัยพระนารายณ์ตรงกับสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ไม่ควรสอนรายละเอียดเกี่ยวกับสงครามมากเกินไป ควรสอนเรื่องการศึกษาต่อทางการค้า การทูต และวัฒนธรรม ครูควรจัดการวิธีสอนของตนเองให้มากขึ้นในวงกรอบของเนื้อหา ครูที่ฉลาดย่อมจะ plan เป็นหน่วยซึ่งจะยาวสั้นแตกต่างกันไปตามเนื้อหา อาจคลุมบทเรียน 2-3 บท หรือบางหน่วยกินเวลา 6-8 สัปดาห์ การสอนเป็นหน่วยครูต้องศึกษาวิธีสอนมาใช้มากมายจนและเด็กได้ทำกิจกรรมมากมายร่วมมือกับเด็กรู้จักจับบทเหตุการณ์ด้วยตนเอง แต่ไม่ต้องเป็นแบบแผนจนเกินไป เขียนอนุทิน เขียนรายงานฉบับสั้นเป็นชุด ๆ รวมไว้เป็นหน่วย เป็นเรื่อง ๆ แทนการทำสมุดแบบฝึกหัด ครูที่สอนประวัติศาสตร์ในวัยนี้แม่ต้องเล่นมากแต่ก็ต้องให้งานเด็กทำบ้าง และครูต้องระวังการใช้ภาษาให้เด็กเล่าให้ฟังบ้าง แต่ไม่ใช่เอาในตำราเรียน หนังสือซึ่งควรมีทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรอง

การทดสอบปากเปล่าเป็นระยะ ๆ อาจทำได้ แต่มีหลักอยู่ว่า (1) ครูไม่ควรถามอย่างเดาสุ่มให้ถามเกี่ยวพันกับงานที่ plan ไว้ การทดสอบควรให้มีการแข่งขันกัน เด็ก

ก็จะสนใจ อาจแข่งขันเป็นทีมแล้วให้ถามปัญหากัน ให้อภิปรายผลด้วยกันตอบ ครูทำหน้าที่เป็น
กรรมการ

การแสดงละครที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยนี้ เพราะเด็กจะได้ประสบการณ์หลาย
ด้าน นับแต่เริ่มต้นทีเดียว ครูช่วยเหลือบ้าง แม้จะไม่ตรงข้อเท็จจริงนัก แต่ก็ส่งเสริมการ
แสดงออกของนักเรียนในทางสร้างสรรค์สำหรับเด็กเล็ก ๆ ก็อาจสอนประวัติศาสตร์โดยการใช้
การเชิดหุ่น ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่เด็กช้อย

**การเขียนรายงานทำได้มากกว่าถามปากเปล่าสำหรับเด็กวัยนี้ แต่ถ้าให้
เขียนเรื่องสั้น ๆ ที่น่าสนใจก็พอทำได้** และเป็นการทำแบบฝึกหัดไปในตัว แต่ต้องคำนึงถึง

(1) **ระวังเรื่องการเลือกเนื้อเรื่องที่เหมาะสมให้เด็กทำแบบฝึกหัด** เช่น
เรื่องการปฏิบัติการณ์วิกรกรรม ความกล้าหาญกับสิ่งที่เกิดประจำวันที่มีคุณประโยชน์ต่อเด็ก

(2) **แบบฝึกหัดควรสั้น ชัดเจน แต่อย่าให้แห้งแล้ง** ต้องเป็นงานที่ทำให้เด็ก
มีจินตนาการไปสู่อดีต เช่น อนุทินท่องเที่ยว ฯลฯ

(3) **ครูต้องตรวจรายงานเขียนของเด็ก** และคิดว่าควรจะเพิ่มเติมอะไรลงไปอีก

— การสอนประวัติศาสตร์เด็กต่ำกว่า 12 ขวบอาจทำได้โดยการพาไปชม การ
ปฏิบัติหรือเล่นดนตรี โสตทัศนวัสดุก็จำเป็นมาก การรวบรวมภาพเป็นหมวดหมู่ เป็นแบบ
ฝึกหัดในการสอนประวัติศาสตร์

- การรวบรวมสิ่งของ เช่น แสตมป์ จดหมายต่าง ๆ
- การวาดโบราณวัตถุทางประวัติศาสตร์ เช่น เครื่องอาวุธ
- การจัดนิทรรศการ ควรทำเป็นครั้งคราวในชั้น
- การทำหุ่นจำลอง
- ดนตรี เพลงพื้นเมือง

ถ้าสามารถทำได้ก็ควรจัดห้องประวัติศาสตร์ขึ้นโดยเฉพาะ ตัวอย่างการจัดห้อง
ประวัติศาสตร์ เรื่อง “การอพยพไปยังภาคตะวันตกของสหรัฐอเมริกา”

1. มีภาพเมืองสมัยบุกเบิก ถนนหนทาง ยวดยาน ฯลฯ
2. มีภาพเส้นทาง เดินทางกองคาราวาน และชีวิตของพวกนั้
3. สิ่งคมอินเตียแดง

4. จำลองหุ่นอุปกรณ์เครื่องใช้ในสมัยนั้น
5. แผนที่ U.S.A. ต่าง ๆ
6. หนังสือที่เกี่ยวข้องหลายชนิด
7. วัสดุที่ประชาชนใช้ในการยังชีพ

แล้วให้เด็กทำรายงานประจำเทอม อาจใช้หัวเรื่องว่า “ความสำคัญของการขนส่งคมนาคม” แล้วพยายามโยงไปสู่วิชาอื่น ๆ เนื้อหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง วิธีการดำเนินการสอนก็เป็นไปตามขั้นที่เรียน จากวิธีสอนทั่วไปมาแล้ว

การสอนประวัติศาสตร์แก่เด็กวัย 12-15 ปี

การสอนประวัติศาสตร์สำหรับเด็กวัยนี้ครูต้องคำนึงถึงความเจริญทางร่างกาย จิตวิทยาและสิ่งแวดล้อมของเด็กให้มาก เพราะเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงมาก เด็กย่างเข้าวัยรุ่น ในขณะที่เดียวกันครูต้องฝึกหัด การตัดสินใจที่ถูกต้อง ฝึกความเป็นพลเมืองดีแก่เด็กด้วย การสอนประวัติศาสตร์ก็ต้องแล้วแต่ความมุ่งหมายของการมัธยมศึกษาของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตามในกรณีนี้เด็กไม่เรียนต่อก็คควรให้ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติตนทั้งหมด โดยเน้นเรื่องที่เกิดพอจะเข้าใจปัจจุบัน ส่วนจะสอนประวัติศาสตร์มากน้อยแค่ไหนก็ต้องพิจารณาในทางปฏิบัติ เวลา วัสดุ การสอนประวัติศาสตร์ไทย (ประวัติศาสตร์ชาติตน) ก็ควรให้สัมพันธ์กับชาติอื่น ให้เด็กเข้าใจง่าย ส่งเสริมการคิดการถามและเข้าใจอิทธิพลวัฒนธรรมที่มีต่อกันทุกด้าน ให้เด็กรู้สึกว่าเขาเป็นสมาชิกคนหนึ่งของโลก

- ครูอาจสอนเรื่องอารยธรรมของมนุษย์
- ให้นักเรียนเรียนประวัติศาสตร์ชาติอื่นที่มีความคล้ายคลึงกัน
- ให้ศึกษาความเจริญด้านต่าง ๆ สอนแบบ Topic โดยอาศัยวิธีสอนแบบอภิปรายและใช้อุปกรณ์ที่จะสร้างความเข้าใจในชาติอื่น ๆ
- ประวัติศาสตร์ที่ควรสอนมี National History, world history และเรื่องสำคัญ ๆ หรือประเทศอื่น ๆ โดยครูขยายเนื้อหาหลักสูตรเอาเองเพื่อให้เด็กรู้จักคิดบ้าง
- เด็กเป็นวัยที่เริ่มสร้างความเข้าใจดีในนานาชาติได้ จึง (1) ไม่ควรสอนเรื่องการสงครามหรือการทูตที่ละเอียดซึ่งเกินไป

(2) **เด็กเข้าใจแสดงความคิดอย่างใช้ปัญญาและมีศีลธรรมแล้ว** จึงควรสอนเรื่องอิทธิพลของศาสนาต่าง ๆ อิทธิพลของวิทยาศาสตร์การแพทย์ในประวัติศาสตร์

(3) **สอนเรื่องที่ดีสู่เพิ่มสันติภาพและขันติธรรม** แม้เด็กวัยนี้จะชอบการทหาร และวีรบุรุษโดยเฉพาะเด็กชอบ ครูก็ควรให้เด็กเข้าใจอุดมคติของโลก ทราบวีรกรรมและความหายนะที่เกิดจากการสงคราม ครูไม่โฆษณาชวนเชื่อแต่ให้เด็กสรุปคิดเอาเอง ให้เด็กเรียงความเจริญที่เกิดจากการร่วมมือระหว่างประเทศ เช่น U.N.O. สภากาชาดสากลฯ

วิธีสอนเด็กวัยนี้ต้องกว้างขวาง ครูสามารถดัดแปลงวิธีสอนเด็กวัย 12 ขวบ มาใช้ได้บ้าง วิธีสอนที่พอจะใช้ได้มี

1. **การสอนประวัติศาสตร์โดยใช้การพูดอธิบาย (Oral lesson)** ซึ่งครูแสดงบทบาทเสียเป็นส่วนใหญ่เพราะเวลานั้น การสอนปากเปล่ามีประโยชน์หลายทางเช่น ใช้ปลูกความสนใจเด็กในเรื่องใหม่อธิบายเบื้องต้น แนวเทคนิคใหม่ อธิบายประวัติศาสตร์ให้ง่ายแต่ไม่ใช่การบรรยายแล้วให้เด็กจดโน้ตที่นิยมกันมากก็คือ ถาม-ตอบ ในชั้นอภิปรายแต่ต้องระวัง เพราะถ้าวิธีนี้จะได้ผลก็ต่อเมื่อเด็กมีความรู้พื้นฐานมาก่อนบ้างในเรื่องที่จะอภิปรายเรื่องมาก ครูก็ต้องอธิบายจุดสำคัญเสียก่อนให้เด็กอ่านจากตำราอื่น ๆ แล้วแยกเป็น 2 ฝ่าย ผลักกันถาม-ตอบ ครูคอยจดข้อสำคัญลงบนกระดานดำ แล้วให้เด็กทั้งหมดจดลงสมุด ตอนท้ายชั่วโมง ครูอาจใช้กลวิธีอื่น ๆ แทรกก็ได้ วิธีนี้จะได้ประโยชน์มาก เพราะเด็กได้ความรู้ ได้ร่วมมือ ครูต้องคอยดูความยากง่ายของคำถาม บางทีก็วิจารณ์ ซึ่งทำให้เด็กเรียนอย่างมีชีวิต อุปกรณ์การสอนก็ต้องมีประกอบเด็ก 12-15 ปี ควรฝึกการจดโน้ตได้บ้างแล้ว เพราะต่อไปเด็กต้องใช้เป็นประโยชน์ ทำให้รู้จักย่อวิธีสอนให้จดโน้ตประวัติศาสตร์ อาจทำได้โดยชั้นแรกแจกเรื่องที่จะอภิปรายให้ ครูจดหัวข้อสำคัญลงบนกระดานดำ แล้วให้เด็กลอกลงในสมุดโน้ต ต่อมาก็ให้รู้จักตนเองบ้าง สุกท้ายครูก็ให้แต่หัวเรื่องเด็กไปทำโน้ตเอาเอง ข้อสำคัญครูไม่ควรเคร่งครัดเกินไป จัดวัสดุกันคว่ำประกอบให้เพียงพอ วิธีการสอนปากเปล่าที่ไม่ควรนำมาใช้อย่างยิ่งกับการสอนประวัติศาสตร์คือ

ก. ครูให้นักเรียนจดตามคำบอก หรือจดบนกระดานดำทั้งหมด เพราะเด็กเป็นผู้ทำตามแต่อย่างเดียว ไม่ใช่ความคิด ไม่มีความหมาย

ข. ให้เด็กทำเครื่องหมายข้อสังเกตสำคัญ ๆ ตามที่ครูสั่ง วิธีนี้เป็นวิธีใช้กับนิสิตผู้ใหญ่

๑.๕ นิ้วของเด็กควรมีภาพ แผนที่ แผนที่ รูปที่หามาทำมาประกอบ มีที่ว่างไว้ทำแผนภูมิ Generalogical Tables และแบบฝึกหัด เพราะเด็กวัย 12-15 มีความคิดเสรีที่จะเขียนเป็นบ้างแล้วโดยหาอ่านจากหนังสืออื่น ๆ

2. การเขียนรายงานเป็นบุคคลหรือเป็นหมู่ โดยให้เลือกเนื้อหาตอนที่เขาสนใจ
3. การเล่นเกม และเซตหุ่นยังใช้ได้
4. การโต้วาทีตามแบบประชาธิปไตย แต่การเลือกเรื่องที่ทำให้เด็กเห็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์มรดกวัฒนธรรม และความหมายนะจากสงคราม
5. การให้ทำงานเป็นหมู่ไปค้นคว้ามารายงานหน้าชั้น ควรจะเปล่งงานล่วงหน้าให้ที่ใช้เวลา 2-3 สัปดาห์ วิธีการส่งเสริมทักษะ ความร่วมมือของเด็กแต่ละคนเพราะแต่ละคนทำได้ทำงานตามถนัด เช่น เขียนรายงาน วาดรูป ทำแผนที่ ฯลฯ ยังได้มีการจัดนิทรรศการเรื่องที่เรียน โดยเด็กทำเองแล้ว เด็กยังได้ประสบการณ์มากยิ่งขึ้น
6. การจัดทัศนศึกษา ทำได้ง่าย มีคุณค่าสำหรับเด็กวัยนี้ แต่ต้องไม่ได้กลุ่มในและต้องเตรียมตัวเด็กก่อนไป บางทีก็อธิบายแนวคำถามให้ไปหาคำตอบระหว่างไปเที่ยวเชิงวิทยากรมาบรรยาย ควรแปลเรื่องโบราณให้สมคูลย์กับเรื่องปัจจุบัน การทัศนศึกษาถ้าวางแผนดีแล้วจะได้ผลคุ้มค่าเสมอ เพราะเด็กได้เห็นโบราณวัตถุอันจะนำให้เด็กมีจินตนาการไปสู่อีกได้

การสอนประวัติศาสตร์แก่เด็กวัย 15-18 ปี

เด็กที่เรียนมาถึงขั้นนี้จะม่น้อย ทงนเพราะสาเหตุทางสังคม สติปัญญาความสามารถ เศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามถ้าเด็กมีฐานะทางเศรษฐกิจดีแล้วก็มักจะเรียนต่อ ดังนั้นการสอนจึงต้องคำนึงถึงว่าเด็กจะไปเรียนต่อมหาวิทยาลัยหรืออาชีวศึกษา จะเป็นข้าราชการ นักบริหาร ครู วิศวกร แพทย์ ฯลฯ เด็กวัยนี้ควรได้รับความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ เข้าใจสังคม เข้าใจนานาชาติ ปัญหาปัจจุบัน เข้าใจความร่วมมือระหว่างประเทศ เข้าใจเหตุการณ์ รู้จักตัดสินใจอย่างมีเหตุผลเที่ยงธรรม ฯลฯ จึงควรเรียนประวัติศาสตร์ที่จะเป็นรากฐาน เมื่อเด็กแยกความสนใจความถนัด จึงให้เรียนประวัติศาสตร์อย่างละเอียด เฉพาะบางพวก เช่น อักษรศาสตร์ ส่วนพวกวิทยาศาสตร์ก็เรียนบางส่วน จุดมุ่งหมายที่ให้เด็กวัยนี้เรียนประวัติศาสตร์ก็มี

1. เพื่อเตรียมตัวสอนเขาเรียนต่อในอุดมศึกษา
2. ช่วยให้จิตใจเด็กมีวุฒิภาวะรู้จักวิพากษ์วิจารณ์มีเหตุผล สามารถแก้ปัญหาปัจจุบันได้ สนใจความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม ศาสนา และการเมือง
3. เป็นคนรู้จักคุณค่ามรดกวัฒนธรรม
4. รู้ประวัติศาสตร์ไทยและการร่วมมือของนานาชาติ ในอันที่จะสร้างเสริมอารยธรรมของโลก
5. ให้รู้จักรับผิดชอบในฐานะเป็นพลเมืองของสังคมประชาธิปไตย
6. ในการสอนประวัติศาสตร์โลกควรเน้นความเจริญก้าวหน้าที่มีมนุษย์ช่วยกันสร้างการเลือกเนื้อหาให้ลกขงเฉพาะบางปัญหา ควรมโนเรื่องดังนี้

(1) ให้เรียนความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ ของโลก เช่น ปรัชญา ศิลปวรรณคดี และที่สำคัญคือ ศาสนาสำคัญ ๆ ของโลก

(2) ให้ศึกษาเนื้อหาหลังศวรรษที่ 18 และเหตุการณ์อันเป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้า ๆ ของโลก

(3) ส่วนข่าวปัจจุบัน แม้มีผู้ถกเถียงกันมากกว่าควรสอนเด็ก 15-18 ปี หรือไม่แสดงมาให้เป็นที่สนใจของครูสอนประวัติศาสตร์สอนโยงได้ แต่ไม่ให้เรียกชื่อว่าเป็นวิชาประวัติศาสตร์

วิธีสอนที่เหมาะสมกับเด็กวัยนี้คือ

1. การบรรยาย lecture ใช้ได้บ้าง อย่าใช้ทั้งหมด เพราะเป็นวิธีสอนในวิทยาลัยในการบรรยายก็ต้องเปลี่ยนวิธี เขียนหัวข้อที่พูดลงบนกระดานดำไม่ให้เด็กจดตามคำพูดแต่ให้รู้จักข้อ จับใจความเอง หรือช่วยกันสรุปให้จบ

2. การอภิปราย ให้แตกต่างกันไปตามกลุ่มของเด็ก อาจใช้วิธีตั้งเรื่องให้อภิปรายหรือทำ panel discussion เด็กจะได้ร่วมมือกัน เกิดความมั่นใจ เกิดความคิดใหม่ๆ ครูคอยควบคุมให้อภิปรายในกรอบของเนื้อหาโดยให้มีการเตรียมเนื้อหามาก่อน ถ้าไม่มีความรู้แล้วจะอภิปรายไม่ได้และยุ่งเหยิง

3. ให้ศึกษาเอง ถานและคิดเอง สอนให้รู้จักอ่านจากตำราและหนังสืออื่น ๆ รู้จักเลือกหนังสือ ใช้ห้องสมุด รวบรวมความคิด ฯลฯ

4. รู้จักใช้วัสดุประกอบการเรียน ค้นคว้า

5. ให้เขียนรายงานเป็นบาง ชิ้นคว่ำทำรายงานสั้นๆ แสดงความคิดเป็นของตนเอง

6. ให้ทำโน้ต ให้เรียบร้อย ถูกต้อง โดยให้ทำเป็นแผ่นๆ มีแผนที่ แผนที่ภูมิศาสตร์ ตลอดจนบทความที่ตัดมาติด แล้วเย็บรวมเป็นเล่ม ต่อไปในชั้นอุดมศึกษา เด็กก็จะทำงานเรียนได้ดีขึ้น

7. สอนโดยให้ดูภาพยนตร์ และอุปกรณ์การสอนประกอบ

8. ให้ตั้งสมาคมเพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์ โดยมีสมาชิกอาสาสมัครเอง ดำเนินงานเอง ครูเป็นที่ปรึกษา แล้วดำเนินงาน เช่น

อ่าน อภิปราย paper ประวัติศาสตร์ร่วมกัน

- เชิญวิทยากรมาบรรยาย

ไปชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์

- ฟังประชุมสภา

- ชมหอเก็บเอกสาร

- ไปร่วมขุดค้นทางโบราณคดี

- ผลิตเอกสารในชั้น

- จัดตั้ง Current Affairs Clubs, etc. แล้วดำเนินการอภิปรายปัญหา

เด็กวัย 15-18 ควรให้ได้จัดกิจกรรมมากมาย แต่วิธีสอนเหล่านี้ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ทักษะคติของพ่อแม่ ความกระตือรือร้นของคุณ

การสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

1. ในแง่ของครูที่สอนประวัติศาสตร์สากลหรือต่างประเทศ ความหมายของ Local History ก็คือ Thai History ซึ่งมีทางและควรค่าที่ผู้สอนจะได้เปรียบเทียบให้เห็นความสัมพันธ์ และคุณค่าสำหรับชนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เยาวชนไทย” เพื่อให้เขาได้ทราบ (Fact) ได้แลเห็นข้อดีและข้อบกพร่อง ในส่วนที่เป็นข้อบกพร่องในกระบวนการ ระบบ หรือสิ่งใด ๆ ของประวัติศาสตร์ชาติไทย ควรอย่างยิ่งที่ครูและนักเรียนจะได้มีการ อภิปราย (Discussion) วิเคราะห์ (Analysis) และสังเคราะห์ (Synthesis) เพื่อให้ได้แก่นแท้ของข้อเท็จจริง (Facts) แต่ละเรื่อง นั้นแหละจะนำมาซึ่ง (Concepts) อันมีคุณประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนแม้แต่ตัวผู้สอนเองและรวมถึงประเทศชาติเป็นส่วนรวมด้วย

2. ในแง่ของครูประวัติศาสตร์ไทยโดยทั่ว ๆ ไปในความหมายของ Local History หมายถึงประวัติศาสตร์ไทยเฉพาะส่วนของภาคต่าง ๆ ชุมชนต่าง ๆ เช่น

- 2.1 ภาคเหนือ ได้แก่ประวัติศาสตร์ล้านนาไทย
- 2.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ประวัติศาสตร์อีสาน
- 2.3 ภาคใต้ ประวัติศาสตร์ภาคใต้

ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องราวที่มีความสำคัญและควรค่าแก่การหยิบยกขึ้นมาศึกษาวิเคราะห์และวิจารณ์ รวมทั้งการเปรียบเทียบเป็นบางเรื่องบางประการอีกด้วย

3. ในแง่ของครูประวัติศาสตร์ในแต่ละท้องถิ่น ความหมายในลักษณะนี้ก็คือ History เฉพาะท้องถิ่นส่วนกลางที่เป็นแหล่งที่ตั้งชุมชนหรือโรงเรียนนั้น ๆ เช่น

1. เชียงใหม่ ได้แก่เรื่องราวของเจ้าดารารัศมี ดอยสุเทพ การรวมไทยเพื่อเข้ากับของ ร. 5 ครุภาควิรัชย์ เรื่องราวของประวัติศาสตร์ล้านนาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยิ่งใหญ่ของราชวงศ์เมงราย นับตั้งแต่พระเจ้าเมงรายมหาราช ซึ่งเป็นปฐมกษัตริย์ไปจนถึงพระเจ้ามกุชสุมังศวิวงศ์ซึ่งเป็นกษัตริย์ลำดับที่ 15

ข้อที่น่าสนใจก็คือ ประวัติศาสตร์ล้านนาไทย และประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์มีความหมายมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องและมีผลกระทบซึ่งกันและกัน จึงสามารถและน่าที่จะนำมาวินิจฉัยเปรียบเทียบเพื่อให้ได้ Idea และ Concept ในเรื่องเหล่านี้

2. ลำปาง—ทิพย์ช้าง พระยาภาววิละ ฯลฯ การต่อสู้กับพม่า
3. เชียงราย—พระยาจำเมือง
4. นครราชสีมา—คุณหญิงโม
5. ภูเก็ต—ท้าวเทพสตรีและท้าวศรีสุนทร
6. นครศรีธรรมราช—พระยานคร
7. กาญจนบุรี—สะพานข้ามแม่น้ำแคว ไทรโยค การเสด็จประพาสต้น ร. 5 การค้นหาหลักฐานประวัติศาสตร์ที่ตำบลบ้านเก่า
8. จันทบุรี, ธนบุรี—พระเจ้าตากสินมหาราช

สำหรับกระบวนการเรียนการสอนซึ่งอยู่กับเทคนิคของผู้สอนในอันที่จะเชื่อมโยง
หยิบยก หรือสอดแทรกเนื้อหาหรือเรื่องราวเข้าไปในวิชาประวัติศาสตร์เป็นส่วนรวมได้เสมอ
ถ้าครูมีอุดมการณ์และตั้งใจจริงที่จะปลูกฝังและพัฒนาเยาวชนเพื่อให้มีวิวัฒนาการไปสู่การ
เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของชาติในอนาคต

ตัวอย่างแนวคิดเพื่อสอนประวัติศาสตร์บางเรื่อง

1. การสอนประวัติศาสตร์สากล เรื่องประเทศอินเดีย ข้อเท็จจริงบางประการ
ก็คือ พระพุทธศาสนาจากอินเดียผ่านลังกาใต้เผือกทิพย์และแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย
พอขุนรามคำแหงรับและสถาปนาขึ้นเป็นศาสนาประจำชาติ เจริญและมีวิวัฒนาการเรื่อยมา
จนปัจจุบัน ถ้าดูในแง่หลักการหรือทฤษฎีแล้ว ความมั่นคงน่าจะเกิดขึ้น แต่ความเป็นจริง
แล้วมนุษย์เราพุทธศาสนาของโลกไม่ได้อยู่ที่ไหน ทั้ง ๆ ที่อินเดียเองพุทธศาสนาก็ได้ถูกกลืน
โดยศาสนาพราหมณ์ ชาวอินเดียกลายเป็น Hindu ไปเป็นส่วนใหญ่ ส่วนจำนวนผู้นับ
ถือนับถือพุทธศาสนาในอินเดียอยู่ในสภาพ “Not Available” จึงน่าแปลกใจ และน่าจะ
ทบทวนวิวัฒนาการของพุทธศาสนาในประเทศไทยเสียใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้แก่การ
เคร่งครัดประพฤติกฎปฏิบัติตามหลักธรรมพุทธศาสนา เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า พุทธศาสนา
ชนพม่าเคร่งครัดมากกว่าไทย

ในแง่แบบการเมือง (Political System) ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของอินเดีย
ก็เช่นกัน ถ้าหากหยิบยกขึ้นเปรียบเทียบกับของไทยแล้วจะเห็นได้ว่า การสถาปนาสภาพ
ประชาธิปไตยของอินเดียเป็นไปภายหลังไทย (2475) (อินเดีย 1949-2491) แต่โครงสร้าง
(Pol. Structure) และกระบวนการทางการเมือง (Pol. Process) นั้นมันคงต่างกันมาก
เพราะฉะนั้นแง่คิดบางประการก็สำหรับผู้เรียนและผู้สอนก็คือทำอย่างไรระบบและกระบวนการ
ทางการเรียนไทยภายใต้ระบบการปกครองแบบ Democracy จะมั่นคงและเชิดชูเกียรติภูมิ
ตลอดจนเอกลักษณ์ของชาติไทยในอนาคตได้ คำตอบก็คือเราต้องศึกษา Fact ในอดีตทั้งหมด
ซึ่งจะนำไปสู่การมีศรัทธาและรู้คุณค่า (Value) ของความเป็นประชาธิปไตย ต่อจากนั้นจะ
ต้องมีและฝึกอุดมการณ์ (Ideology) ร่วมกันและสร้างปรัชญา (Philosophy) ของไทยเสียใหม่
ทั้งนี้จะต้องอยู่บนรากฐานของความเป็นจริงทั้งในแง่การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม สุดท้าย
ก็คือกระบวนการเชิงปฏิบัติ ซึ่งต้องการเวลาพัฒนาอย่างจริงจังอีกระยะหนึ่งก่อน แต่ก็น่าจะ
จะหวังได้ว่า อนาคตจะไม่เลือนลอยไร้คุณค่าจนเกินไปนัก

2. การสอนประวัติศาสตร์จีน Concept ที่น่าจะใ้ก็คือปัญหาประชากรล้น (Population Explotion or Over Population) น่าจะเตือนสติให้คนไทยหันมาสนใจ เอาใจจริงเอาใจกับเรื่องประชากรศาสตร์ (Population Study) หรือแม้แต่การควบคุมจำนวน ประชากร (birth Controlled) ด้วยปัญหาอุทกภัย การทำสงครามภายใน และแม้แต่การ หลงยี่คิดติเก่า ๆ ของจักรพรรดิแมนจู ซึ่งนำไปสู่การถูกมหาอำนาจตะวันตกเผด็จการเข้า ครอบงำในตอนต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 20 จนเกือบจะหมดความเป็นเอกราช ก็น่าจะเป็น อุทาหรณ์ให้แก่มวลชนชาวไทย ได้รู้จักปรับตัว เสียสละ เพื่อชาติไทยกันบ้าง หรืออย่างน้อย ก็ควรจะมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3. การสอนประวัติศาสตร์ไทย เช่น ในสมัยอยุธยา Concept ประการนี้ก็แก่ การรวมไทยเพื่อให้เข้าด้วยกันในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งชี้ให้เห็นความสามารถและ ความเห็นการณ์ไกลซึ่งของบรรพบุรุษไทย ซึ่งจะต้องสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับชาติด้วย การรวบรวมชนชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงจะยิ่งใหญ่และ อยู่รอด ไม่ใช่ปล่อยให้ลูกหลานหรือคนไทยบางหมู่บางเหล่าคิดแบ่งแยกอิสาน ไปรวมกับลาว และมอญอย่างในปัจจุบัน

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมไตรโลกนาถกับพระเจ้าติโลโลกนาถ แห่ง ลานนาไทยก็อาจหยิบยกขึ้นวินิจฉัย และวิจารณ์เพื่อให้ได้ข้อคิดด้วย

4. ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ก็เช่นกัน Concept บางประการก็ได้แก่การ รวมเชียงใหม่และลานนาไทยทั้งหมดเข้ากับราชอาณาจักรไทยของ ร. 5 โดยอาศัยนโยบาย รับเจ้าดารารัศมีราชธิดาเจ้าเชียงใหม่มาเป็นพระสนมเอก นอกจากนั้นก็ยังมีเรื่องความสัมพันธ์ ระหว่างวีรบุรุษลานนาไทย เช่น พระยาภาววิละ พระยาจำบ้าน และคนอื่นกับไทยในสมัย กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประมาณรัชกาลพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตามลำดับ เป็นต้น

การสอนข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน⁴

ความหมายของข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน (Current events) หมายถึงเรื่องราวและ เหตุการณ์สำคัญของโลกหรือสังคมซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นไม่นานนักต่อเนื่องกันมา จะเสร็จสิ้นหรือยังไม่เสร็จสิ้นก็ได้ และรวมทั้งปัญหา ข้อขัดแย้ง สถานการณ์ และแนวโน้มของเหตุการณ์ต่างๆ

⁴ นันทพล ทศวัฒน์, ระเบียบวิธีสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยม, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2520 หน้า 48-51

เช่น ข่าวสงคราม ข่าวเศรษฐกิจบ้านป่วน ข่าวการสืบราชการลับ ข่าวการเมือง ฯลฯ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้มีได้เขียนไว้ในตำราเรียนหรือกำหนดไว้ในหลักสูตร

การศึกษาถึงเหตุการณ์ปัจจุบันเน้นการศึกษาแบบวิเคราะห์และวิจัย ประเด็นต่างๆ มากกว่าศึกษาแต่เพียงว่าเหตุการณ์นั้นๆ มีอะไรเกิดขึ้นตามที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์หรือข่าวที่ได้ยินได้อ่านมาเท่านั้น

ความมุ่งหมายของการสอนข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน

1. เพื่อฝึกให้นักเรียนสนใจ ติดตาม ให้อ่านเหตุการณ์ปัจจุบันของสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่แทบทุกวันอย่างสม่ำเสมอ
2. เพื่อให้ให้นักเรียนสนใจต่อบ้านเมือง ต่อบัญหาของสังคม ห่วงใยต่อบัญหาที่เกิดขึ้น เพราะบางปัญหาอาจนำความเสียหายมาสู่คนและสังคม ความเข้าใจในปัญหาอย่างแท้จริงจะนำไปสู่การแก้ปัญหอย่างได้ผล
3. เพื่อฝึกให้รู้จักพิจารณาและถ่วงถ่วงข่าวที่ทราบว่ามีข้อเท็จจริง ควรเชื่อหรือไม่เพียงใดเพื่อจะได้ไม่หลงเชื่อคำโฆษณาหรือข่าวที่ไม่ตรงข้อเท็จจริง
4. เพื่อฝึกให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล มีวิจารณ์ตามกระบวนการของประชาธิปไตย คือรู้จักฟัง รู้จักให้ข้อคิดเห็นและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น

วิธีสอนเหตุการณ์ปัจจุบัน

มีวิธีการอยู่หลายวิธีที่ใช้สอนเหตุการณ์ปัจจุบัน ครูไม่ควรใช้แต่เพียงวิธีใดวิธีหนึ่ง เพราะแต่ละวิธีนั้นต่างกัน ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ และอุปกรณ์การสอน

วิธีที่ 1 วิธี direct approach วิธีนี้เน้นจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมทักษะในการรู้จักคิดตามความเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าของเหตุการณ์ปัจจุบันในสังคมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติของพลเมืองดี ในสังคมประชาธิปไตยครูควรส่งเสริมการฝึกทักษะดังนี้คือ

- เขียนรายงานเกี่ยวกับปัญหาหรือเหตุการณ์ปัจจุบันตามที่ได้ศึกษาค้นคว้ามา
- การรู้จักเลือกข่าวหรือเหตุการณ์ที่สำคัญ มีสาระน่าสนใจ หรือเป็นข่าวเกี่ยวกับปัญหาปัจจุบันที่สังคมเผชิญอยู่

- การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุม และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

วิธีการ

1. กำหนดวันที่แน่นอนสัก 1 ครั้งต่อสัปดาห์ เช่น วันศุกร์ หรือวันจันทร์ สำหรับรายงานข่าว
2. กำหนดเวลาประมาณ 5-10 นาที ในช่วงโมงสอนสังคมศึกษา เพื่อรายงานหรืออภิปรายเหตุการณ์ปัจจุบัน
3. การรายงานอาจให้นักเรียนแต่ละคนรายงานปากเปล่า โดยผลัดเปลี่ยนกัน หรืออาจใช้การอภิปรายกลุ่มก็ได้
4. แนะนำให้นักเรียนเตรียมตัวมาล่วงหน้าให้พร้อม โดยอ่านจากแหล่งข่าว เช่น หนังสือพิมพ์ เอกสารต่างๆ ทำโน้ตย่อสั้นๆ ใช้เป็นแนวเวลาเสนอข่าว หรือเวลาอภิปราย
5. หาอุปกรณ์ เช่น ภาพเหตุการณ์ประกอบในรายงาน
6. ครูอาจวางแผนการติดตามข่าว โดยแบ่งเป็นเหตุการณ์เรื่องท้องถิ่น เหตุการณ์ภายในประเทศและต่างประเทศก็ได้

อุปกรณ์

- หนังสือพิมพ์โรงเรียน (ถ้ามี)
- หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นรายวัน
- วารสาร, นิตยสารต่างๆ
- โทรทัศน์
- วิทยุ

วิธีที่ 2 indirect approach วิธีนี้ตรงข้ามกับวิธี direct approach ก็คือว่า current events เป็นเพียงสิ่งประกอบอย่างหนึ่งของหัวข้อ หรือเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ในวิชาสังคมศึกษา ฉะนั้นวิธีนี้จึงใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หรือเหตุการณ์เฉพาะคราวมาประกอบกับเรื่องที่กำลังเรียน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจเรื่องที่เรียน และยังได้เชื่อมโยง

ไปสู่เรื่องราวในอดีตให้เข้าใจได้ชัดเจน เช่น เมื่อสอบเหตุการณ์ในสงครามโลกครั้งที่ 1 ครูก็อาจเอาเหตุการณ์สงครามปัจจุบันในเวียดนาม ไนแอมร์ มาประกอบและเปรียบเทียบ ซึ่งจะให้นักเรียนมองเห็นภาพและเข้าใจเหตุการณ์ในอดีตได้ดี

หลักการอย่างเดียวกันนี้ สามารถนำไปสอนวิชาภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การปกครอง ฯลฯ ได้ดีเช่นเดียวกัน

วิธีการ วิธีการที่ใช้ส่วนใหญ่ใน indirect approach คือ การบรรยายและการอภิปราย การให้นักเรียนทำกิจกรรมประกอบ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสอนที่สำคัญยิ่ง กิจกรรมอาจจัดให้ทำดังนี้

- ทำสมุดภาพ หรือรวบรวมภาพเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา
- จัดป้ายนิเทศ (bulletin board display)
- ทำเอกสารเล่มเล็ก (Booklets)
- วิจารณ์ข่าว สรุปรายประจำวัน

วิธี 3 วิธี Inclusive approach เป็นวิธีผสมระหว่าง 2 วิธีแรก โดยยึดหลักว่านักเรียนควรได้เรียนรู้เนื้อหาตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสังคมศึกษา และรู้ความเป็นไปของสังคมปัจจุบันอย่างกว้างขวางตามวิธีนี้จึงต้องจัดโครงสร้างของหลักสูตรเสียใหม่ โดยเลือกกำหนดหัวข้อสำคัญ ๆ ซึ่งอาศัยเนื้อหาของสังคมศาสตร์และเนื้อหาของ Current events มาให้นักเรียนได้ศึกษา ตัวอย่างเช่นสอนเรื่องปัญหาการแผ่ขยายของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ก็ควรจะรวมกล่าวถึงด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และการเมืองด้วย หรือเมื่อศึกษาถึงปัญหาการแบ่งผิวในสหรัฐอเมริกา ก็ควรทราบภูมิหลังเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การปกครอง และอาจรวมไปถึงด้านมานุษยวิทยา และจิตวิทยาด้วย ตามลักษณะที่ว่ามานี้ก็คือ สร้างหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (correlated curriculum) นั่นเอง และการสอนแบบนี้ถือว่า current affairs เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของเนื้อหาปรกติที่มีอยู่ในวิชาสังคมศึกษา

วิธี inclusive ให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนในการเพิ่มความเข้าใจในเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยอาศัยภูมิหลังของอดีต และสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ของโลกปัจจุบันกับความเป็นมาในอดีตของเหตุการณ์นั้น ๆ

กิจกรรม วิธีการส่งเสริมให้นักเรียนในชั้นมัธยม โดยเฉพาะมัธยมศึกษาตอนปลาย ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนเหตุการณ์ปัจจุบันมากกว่าระดับใด ๆ อาทิเช่น การจัดตั้งชมรม current events club ชมรมประวัติศาสตร์ ชมรมปาฐกถา และโต้วาที ฯลฯ

อุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนเหตุการณ์ปัจจุบัน

1. หนังสือพิมพ์โรงเรียน
2. หนังสือพิมพ์รายวัน
3. นิตยสาร, วารสารต่าง ๆ
4. สื่อทัศนวัสดุ (audio-visual aids) เช่น วิทยุ โทรทัศน์ filmstrip ภาพยนตร์ ฯลฯ

วิธีเลือกอุปกรณ์

1. เลือกวารสาร นิตยสาร หนังสือ ที่ให้ความรู้ถูกต้อง ให้คำนิยมดี น่าสนใจ และส่งเสริมแนวความคิดสร้างสรรค์แก่สังคม
2. เลือกสื่อ-ทัศนวัสดุ เช่น ภาพ หรือภาพยนตร์ ที่นำมาประกอบให้สอดคล้องกับเรื่องในบทเรียน

วิธีการและกิจกรรมในการสอนเหตุการณ์ปัจจุบัน

1. เตรียมเรื่อง หรือข่าวของเหตุการณ์ปัจจุบัน (current new) มาล่วงหน้าให้พร้อม เลือกเหตุการณ์สำคัญที่สุดในสัปดาห์จากหนังสือพิมพ์หรือจากเอกสารอื่น ๆ
2. รวบรวมภาพประกอบและทำโน้ตย่อสั้น ๆ อาจใช้เวลาเตรียมเป็นสัปดาห์หรือเป็นเดือนสะสมภาพประกอบที่ละเอียดละน้อย
3. ค้นคว้าจากหนังสือ และเอกสารต่าง ๆ ที่ให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาปัจจุบัน เช่น จาก Encyclopedia, World almanacs Atlas ฯลฯ
4. ภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น ๆ ประกอบ
5. ฟังข่าวหรือการอภิปรายถึงเรื่องที่กำลังเรียนอยู่จากวิทยุ โทรทัศน์ หรือจากการพูดในที่ชุมชน ฯลฯ แล้วสรุปข้อความสำคัญ ๆ

6. เชิญวิทยากรที่ทรงคุณวุฒิมาพูดให้ฟัง
7. สัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ หรือผู้ที่เป็นประจักษ์พยานในเหตุการณ์นั้น
8. จัดให้มีการอภิปราย
9. วาดภาพเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เด่น ๆ เช่น ภาพล้อ (cartoon) ภาพโปสเตอร์
10. จัดรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ เช่น รายการวิเคราะห์ข่าว รายการสรุปข่าวประจำวัน ฯลฯ
11. จัดแสดงภาพเขียน ภาพถ่าย (picture gallery)

แนวโน้มใหม่ของการเรียนการสอนประวัติศาสตร์

แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบให้เห็นแนวโน้มใหม่ของการเรียนการสอนประวัติศาสตร์

พ.ท.	หัวข้อหลักการ	เปรียบเทียบแนวการสอนวิชาประวัติศาสตร์	
		แนวเดิม	แนวใหม่
1	ปรัชญาการเรียนการสอน	1. ชัดแนวปรัชญาการศึกษาแบบ Realism & Parentalism ไม่สนใจ Philosophy of History	1. ชัดแนวปรัชญาการศึกษาแบบ Progressivism กับมุ่งที่จะวิวัฒนาการไปใช้แนว Existentialism & Philosophy of History
2	จุดประสงค์	2. มุ่งให้เรียน ๆ รู้ Traditional Knowledge ให้มากที่สุดโดยวิธีให้การจำเป็นสำคัญ (จุดประสงค์ทั่วไป นอกแต่เพียงข้อกำหนดความผู้เรียนจะต้องเรียนอะไรบ้าง ส่วนอันคือเรียนทำไม และเรียนอย่างไรไม่มีกำหนด)	2. มุ่งให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมทั้ง 3 ทางคือ Cognitive, Affective และ Psychomotor ทั้งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต ส่วนอดีต คือประสบการณ์ที่จำเป็นต้องเรียนเพื่อนำมาเป็นแนวทางตลอดเวลา ผู้เรียนจะรู้ว่าเขาเรียนอะไร (What) เรียนทำไม (Why) และเรียนอย่างไร (How)
3	เนื้อหา และ	3. ชัดตาม หลักสูตร และแบบเรียนที่ผู้สอนได้เลือก	3. ชัดทั้งเนื้อหาของหลักสูตรและการจัดประสบการณ์หลาย ๆ ประเด็นให้ผู้เรียนได้พิจารณาเลือกได้ตามคำแนะนำ และความเหมาะสมรวมทั้งตามความต้องการของผู้เรียนประกอบกัน
4	ประสบการณ์	4. การบรรยาย	4. ใช้วิธีการวิทยาศาสตร์ และวิธีการทางประวัติศาสตร์
5	วิธีการสอน	5. กำหนดให้ผู้เรียนอ่านตำราเรียนทั้งแบบออกเสียงและในใจ	5. มีเทคนิคมากมาย เช่น การบรรยาย, การวิเคราะห์, การกำหนดให้ทำงาน การอภิปราย, การใช้สถานการณ์จำลอง, การค้นพบ (Discovery) และการสืบสวนสอบสวน
6	เทคนิคการสอน	6. -	6. มีการนำอุปกรณ์และหลักการทางจิตวิทยามาประกอบการเรียนการสอน
7	หลักการอื่น ๆ	7. ครูเป็นผู้พูด และนักเรียนฟังด้วยความสนใจ	7. นักเรียนมีโอกาสมีส่วนร่วมเรียนทั้งในชั้นเรียนและชั้นใต้ดินเรียน กิจกรรมมีหลายประเภทมุ่งพัฒนาความคิด และเป็นการศึกษาทักษะ เช่นการแสดงออกและการประกอบกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้และความชำนาญ เช่น Child Centred และหลักการ Learning by doing
8	กิจกรรมการเรียนการสอน	8. หนังสือแบบเรียน และกระดานดำ ชัดหลักของเรียนเป็นแหล่งความรู้เพียงแหล่งเดียว	8. ใช้สื่อการสอน (Instruction Media) หลายประเภททั้งสื่อเดี่ยวและสื่อประสม ชัดหลักว่าห้องเรียนห้องสมุด โรงเรียน ชมชน และบ้าน รวมทั้งสื่อมวลชน (Mass Media) เป็นแหล่งความรู้สัมพันธ์กัน
9	อุปกรณ์การสอน	9. เป็นกระบวนการเพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนอย่างเด็ดขาดในปลายภาคหรือปลายปี (อาจมีกลางภาคประกอบบ้าง) ครูเป็นผู้จัดการประเมินผล	9. มีหลายแบบได้แก่ Pre test, Mid-term test, Post or Final' Test Periodical Test และ Self Assessment test ครูและนักเรียนร่วมสอบกันวางแผนและดำเนินการประเมินผล
9	การประเมินผล		